

Суботові, портретів діда Івана, Г. Закревської, П. Закревського, дітей В. Рєпніна (Варвара й Василь) тощо. Портретами Т. Шевченко заробляв «щербату копійку», необхідну для бурлацького прожитку, а поезію писав, бо твердо вірив, що написане буде прочитано людьми. Особливістю роману «Переяславські дзвони» є не лише дофантазування моментів народження живописних полотен, а й уміщення на сторінках твору численних ілюстрацій.

Отже, у творах «Його кохана», «Переяславські дзвони» В. Дарда зосередив увагу на реалістичному відтворенні біографічної правди про Т. Шевченка. Письменник запропонував оригінальне бачення самодостатньої особистості та її складної епохи. Художня рецепція образу Т. Шевченка приваблює документальністю, прагненням до об'єктивності. Представлене дослідження не є вичерпним і подальші розробки з цієї тематики допоможуть краще осягнути специфіку українських художніх біографій.

Література

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: підручник / за наук. ред. О. Галича. Київ: Либідь, 2006. 488 с.
2. Дарда В. Переяславські дзвони: історичний роман. Київ: Радянський письменник, 1990. 415 с.
3. Дарда В. Його кохана: повість. Його кохана : повість та оповідання. Київ: Радянський письменник, 1964. С. 3–160.

Пуць Л.А.

вчитель початкових класів

КЗ «НВК №12 ЗНЗ I ступеня. Гімназія» Дніпровської міської ради

Дніпропетровська область

ТЕМАТИЧНИЙ ДІАПАЗОН ТВОРЧОСТІ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО

Анотація. У статті представлено тематику та проблематику творів І. Нечуя-Левицького. Наголошується на тому, що в історичних творах І. Нечуй-Левицький продовжував розвивати художньо-естетичні здобутки української літератури попереднього періоду. Доведено, що письменник відходить від романтичного зображення національного минулого, основою його творчої практики стає документалізм. Орієнтуючи українських читачів на героя національної історії, І. Нечуй-Левицький розкривав його характер психологічно переконливо – це стало визначальним у світоглядній та

художньо-етичній концепції письменника.

Ключові слова: концепція, проблематика, художня творчість, література, історія, критичне слово.

Ім'я І. Нечуя-Левицького добре відоме широкому читацькому колу як в Україні, так і далеко за її межами. Його творчість активно вивчалася науковцями й аналізувалася критиками протягом другої половини ХІХ та всього ХХ століття. Але факти доводять, що «нечуєзнавство» не спромоглося уникнути так званих «білих плям»: більшість статей, передмов, нарисів істориків, теоретиків літератури та її критиків характеризувалася вдаванням ігноруванням наявності історичних творів, зокрема історико-популярних нарисів, романів у творчому доробку письменника.

Шлях історіографії І. Нечуя-Левицького до читача невимовно складний, можна навіть сказати, трагічний. Майже століття історико-літературна спадщина письменника характеризувалась як націоналістична, історико-світоглядна позиція асоціювалася з поняттям «національний злочинець» і була недоступна для ознайомлення і вивчення. Його історико-популярні й художні версії минулого України впродовж всього ХХ ст. зазнавали нищівної критики, голос письменника на захист самостійної і незалежної батьківщини приглушувався, перекривався брехливими, штучно підсинюваними голосами ідеологів. На сьогодні ми маємо тверезо й об'єктивно, обґрунтувавши і дослідивши світоглядні позиції та наукові переконання І. Нечуя-Левицького, подати реальну оцінку його наполегливим спробам сіяти зерно історичної правди й відтворювати її на сторінках власних науково-популярних та художніх творів.

У 50-ті – 80-ті роки ХХ ст. творчість І. Нечуя-Левицького активно досліджувалася О. Білецьким, Р. Іванченко, Н. Крутіковою, Р. Міщуком, М. Тараненком та ін., але власне історичний доробок митця залишався поза увагою науковців. Часи незалежного розвитку української держави, відродження ментальності українського народу надали науковцям можливість, нехтуючи штучними заборонами, нарешті розпочати повноцінне дослідження несправедливо забутої історичної романістики відомого українського письменника в кількох напрямках.

Місце І. Нечуя-Левицького в українській літературі давно й незаперечно визначене як одне з найпочесніших. Високо оцінюючи творчий доробок «письменника-демократа», мало хто з критиків і літературознавців згадує, що І. Нечуй-Левицький був чи не найбільш людяним письменником у цілій українській літературі. Він чи не найглибше зумів проникнути в душу українського народу; всі його герої, від селянина другої половини

XIX ст. до князя першої половини XVII ст., зображені насамперед живими людьми. За висловом І. Франка: «Нечуй належить до тих щасливих талантів, що швидко здобувають собі видне місце в літературі і довго на нім остаються» [5, с. 306].

І. Нечуй-Левицький писав у той історичний період, коли чіткість і виразність світогляду митця набували все більшої ваги, коли зростала його роль у художньому осмисленні злободенних проблем часу. Враховуючи досвід своїх попередників, зокрема Т. Шевченка, Г. Квітки-Основ'яненка, Марка Вовчка, М. Гоголя, І. Тургенєва, М. Салтикова-Щедріна, І. Нечуй-Левицький створив оригінальні зразки оповідної прози: гумористично-сатиричне оповідання, соціально-побутові повісті. Крім того, він, як зазначала В. Поважна, збагатив українську прозу новими темами, проблемами. До того ж він майстер докладного опису, портретист, пейзажист, знавець людської душі, новатор у створенні комічних сатиричних типів [2, с. 186].

Творчість І. Нечуя-Левицького – це рідкісний зразок єдності ідеологічного, сюжетного, композиційного і стилістично-мовного компонентів літературного твору. Разом з новими темами і сюжетами Нечуй-Левицький створив і нову манеру письма. Він перший відійшов від етнографічної школи, збагативши реалізм української літератури новими зображувальними засобами [1, с. 223]. Його послідовниками є Панас Мирний, Б. Грінченко, І. Франко, М. Коцюбинський, В. Винниченко.

Талановитий митець змалював цілу галерею народних характерів – представників різних соціальних верств. Вони живуть власним життям, де виявляються їхні сутністі родові і станові риси і виразно постають індивідуальні людські якості і долі – незмірна множинність людського буття. Нечуєві-Левицькому мало було представити своїх героїв жертвами соціальної несправедливості – йому важливо було осмислити етичні основи народного життя, показати причини здеморалізування та занепаду особистості як об'єктивного породження історичного ходу подій.

І. Нечуй-Левицький приступив до написання брошур та романів на історичну тему тоді, коли його твори на соціально-побутові теми вже стали класикою української літератури. І. Франко, характеризуючи свого сучасника, назвав його «великим артистом зору», «творцем живих типів», колосальним всеобіймаючим оком» України [6, с. 374]. Це дає підстави говорити про широкий тематичний діапазон творчості митця.

Літературний доробок письменника в історичному жанрі складається з казки «Запорожці» (1873), драм «Маруся Богуславка» (1875), «В диму та полум'ї», історичного роману «Єремія Вишневецький» (1897), історичної

повісті «Гетьман Іван Виговський» (1899). Твори Нечуя-Левицького на історичну тему є яскравим літературним феноменом і являють собою вартісний здобуток вітчизняного красного письменства. Здобуток цей є тим більш значущим, що І. Нечуй-Левицький дещо відходить від традиційних зображувальних ракурсів, здебільшого притаманних українській історичній прозі після Т. Шевченка.

В історичних творах І. Нечуй-Левицький продовжував розвивати художньо-естетичні здобутки української літератури попереднього періоду. Письменник відходить від романтичного зображення національного минулого, основою його творчої практики стає документалізм. Орієнтуючи українських читачів на героя національної історії, І. Нечуй-Левицький розкривав його характер психологічно переконливо – це стало визначальним у світоглядній та художньо-етичній концепції письменника. Розглядаючи історичний твір з позицій сьогодення, необхідно визначити, що у ньому відчутне намагання письменника знайти свій стиль, він є свідченням становлення творчої індивідуальності митця. Про особливості індивідуальної манери, авторського бачення представлено значні напрацювання в монографічному дослідженні Т. Шарової [9].

Літературні орієнтири тієї доби вимагали зображення героя у психологічному плані. В образній системі історичних романів Нечуя-Левицького з однаковою мірою ідейного навантаження функціонують образи звичайної людини і народного ватажка. Письменник знайомить читача з життям різних верств українського суспільства XVII ст.: на сторінках його творів зустрічаються гетьмани, князі, королі, представники козацької верхівки, рядове козацтво, шляхтичі, міщанство і селянство. Жіночі характери колоритно відтворюють структуру суспільства минулих часів. Заявлені тенденції можна прослідкувати в зарубіжній літературі за допомогою електронного засобу навчального призначення [7].

І. Нечуй-Левицький вибудовував характери в трьох основних взаємопов'язаних планах: зовнішньому, внутрішньому та опосередкованому. Перший план – це портретні характеристики персонажів, їхня поведінка й взаємини з оточенням. До другого плану належать внутрішні монологи, спогади, роздуми, сни. До опосередкованого відносимо ті зображально-виражальні характеристики, які даються іншими персонажами й самим автором.

Портрети жіночих образів у Нечуя-Левицького традиційні для літератури XIX ст. Характер персонажів він розкриває через дію. Скурпульозно досліджені нюанси настроїв, потаємні переживання персонажів створюють той особливий психологічний малюнок, в якому

безпомилково впізнаємо творчий почерк митця. Значно краще ознайомитись із творчістю письменника можна за допомогою електронного підручника, який стане в нагоді не лише учням загальноосвітніх шкіл, а й студентам закладів вищої освіти [8].

Таким чином, І. Нечуя-Левицького, автора історичних романів, можна вважати предтечею нової прози кінця XIX – поч. XX ст. Відтворюючи складні моменти з життя видатних осіб минулого, письменник торував нові підходи до розкриття внутрішнього світу персонажів. Його персонажі зображені в динаміці суперечностей, що відбивають вічне розходження між прагненням до найповнішого самовираження, реалізації великої потенційної енергії. Неординарна особистість випадає із суспільства, виникає конфлікт із оточенням і, як наслідок, душевна драма, в якій розкривається внутрішній світ героя. Соціальні антагонізми часу вторгаються в думки, почуття, власне, в усе життя героїв, чинять вплив на повороти їхньої долі [4, с. 6].

У своїх історичних романах І. Нечуй-Левицький, на відміну від соціально-побутових повістей, обирає окремий відрізок життя персонажа, намагаючись простежити повороти долі в екстремальних ситуаціях. Ланцюг подій відтворює життєвий шлях героя в замкнених часово-просторових межах. Основне навантаження в психологічному аналізі дій і вчинків персонажів несуть авторські відступи. Манера викладу, представлена в історичних романах І. Нечуя-Левицького, вже дає певне уявлення про формування основних рис нової психологічної прози початку XX ст., хоча загалом митець лишався в річищі реалізму.

Література

1. Гнідан О.Д., Ткачук М.П. Іван Нечуй-Левицький / О.Д. Гнідан, М.П. Ткачук // Історія української літератури 70 – 90-х рр. XIX ст.: [у 2 т.]: підручник для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів. К.: Логос, 1999. Т. 1. С. 222 –228.
2. Історія української літератури другої половини XIX ст. / за ред. В.М. Поважної. К.: Вища школа, 1979. 462 с.
3. Нечуй-Левицький І.С. Князь Єремія Вишневецький. Гетьман Іван Виговський: Історичні романи / упоряд., авт. післям. та приміт. Р.С. Міщук. К.: Дніпро, 1991. 511 с.
4. Новиков В. Художественная правда и диалектика творчества. Москва: Сов. писатель, 1971. 399 с.
5. Франко І. «Микола Джеря», повість Івана Нечуя / Матеріали до вивчення історії української літератури: [в 5 т.]. К.: Радянська школа, 1960. Т. 3. С. 306 – 309.

6. Франко І. Ювілей Івана Левицького (Нечуя) / Франко І. Зібрання творів: [у 50 т.]. К.: Наук. думка, 1982. Т. 35. С. 372 – 376.

7. Шаров С.В., Шарова Т. Електронний підручник історія зарубіжної літератури XVII–XVIII ст. у самостійній діяльності студентів-філологів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2011. №.3. С. 304–311.

8. Шарова Т.М., Шаров С.В. Використання електронного засобу навчального призначення під час викладання історії української літератури. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Випуск 39. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. С. 290–296.

9. Шарова Т.М. Василь Бондар: поезія та художня проза письменника як біографічний ландшафт. Харків: Видавництво «Майдан», 2010. 184 с.

Ручка О.Ф.

магістрантка

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Атрошенко Г.І.

кандидат філологічних наук

*доцент кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ОБРАЗУ КОШОВОГО ОТАМАНА ІВАНА СІРКА В НАРАТИВНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

Анотація. У статті розглянуто постать кошового отамана Івана Сірка на матеріалі українського фольклору. Вибір теми, як і порушена в процесі її висвітлення проблематика, зумовлені Відсутність у сучасній філології цілісного системного аналізу особливостей творення образу Івана Сірка, потреба нового погляду на осягнення історії та видатних осіб у формах мистецтва слова зумовили аналітичне осягнення образу. У статті простежуються особливості художнього бачення історичних подій і постаті Івана Сірка у літературознавстві та фольклористиці; еволюція образу Івана Сірка в українській поетичній творчості; розглянуто співвідношення історичного фактажу та вимислу.

Ключові слова: фольклор, наративний простір, літературознавство,